

Перспективи подальшого дослідження. Одна з перспектив подальшого дослідження – комплексне вивчення художніх концептів, які словесно втілені у віршованій творчості Пауля Целана.

Список використаної літератури

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов / И. В. Арнольд. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 384 с.
2. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: антология. – М.: Academia, 1997. – С. 267 – 279.
3. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка (для институтов и факультетов иностранных языков): учеб. / М. П. Брандес. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 1990. – 320 с.
4. Колошук Н. Г. Табірна проза в парадигмі постмодерну: монографія / Н. Г. Колошук. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 500 с.
5. Мифы народов мира: энциклопедия. В 2 т. Т. 1.: А – К / гл. ред. С. А. Токарев. – М.: Сов. Энциклопедия, 1987. – 671 с.: ил.
6. Ніконова В. Г. Поетико-когнітивний аналіз драматичного тексту: художній концепт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vdpu/Movozn/2008_14/article/37.pdf, 17.03.2012 р.
7. Ревзина О. Г. Системно-функциональный подход в лингвистической поэтике – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://danefae.org/lib/ogrevzina/ogr-idiolikt.htm>, 7.03.2012 р.
8. Рихло П. Поезія після Освенцима: «Фуга смерті» Пауля Целана як інтертекст. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.judaica.kiev.ua/Eg_17/Egupez17-08.htm, 7.03.2012 р.
9. Рихло П. Шібболет. Пошуки єврейської ідентичності в німецькомовній поезії Буковини: монографія / П. Рихло. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 304 с.
10. Celan P. Die Gedichte. Kommentierte Gesamtausgabe / Die Gedichte: Hrsg.: Barbara Wiedemann. – Frankfurt / Main: Suhrkamp, 2005. – 1000 S.
11. Lakoff G. Metaphors we live by / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago, L.: The University of Chicago Press, 1980. – P. 92.
12. Wiedeman-Wolf B. Antschel Paul – Paul Celan. Studien zum Fruhwerk. – Tubingen: Max Niemeyer Verlag, 1985, S. 88.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 81'373.612.2

Ю. В. Максименко – аспірант Київського національного лінгвістичного університету

Емоція інтересу та концептуальні метафори

Роботу виконано на кафедрі германської і фіно-угорської філології КНЛУ

Статтю присвячено вивченню концептуальних метафор, які лежать в основі уявлень про емоцію інтересу в англійській мові та реалізуються в англійських ідіомах і прислів'ях на позначення інтересу. Доведено, що різноманітність цих метафор свідчить про важливість вищезазначеної емоції в житті людини.

Ключові слова: емоція інтересу, концептуальні метафори, ідіоми, прислів'я.

Максименко Ю. В. Эмоция интереса и концептуальные метафоры. Статья посвящается изучению концептуальных метафор, которые лежат в основе представлений об эмоции интереса и реализуются в английских идиомах и пословицах на обозначение интереса. Доказывается, что разнообразие этих метафор свидетельствует о важности вышеназванной эмоции в жизни человека.

Ключевые слова: эмоция интереса, концептуальные метафоры, идиомы, пословицы.

Maksymenko Yu. V. The Emotion of Interest and Conceptual Metaphors. The article is dedicated to the study of conceptual metaphors which underlie the presentation of the emotion of interest. These metaphors are realized in the English idioms and proverbs related to interest. The author proves that the wide scope of such metaphors provides evidence that the above mentioned emotion plays a crucial role in human life.

Key words: the emotion of interest, conceptual metaphors, idioms, proverbs.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку лінгвістики твердження про метафоричність людського мислення не є новим. Ідея Дж. Лакоффа та М. Джонсона викладена в книзі «Метафори, якими ми живемо» [5] вже має широке коло прихильників і послідовників. Думку про те, що сприйняття емоцій є також метафоричним за своєю суттю, розвивали та обґрунтували в своїх дослідженнях Н. Арутюнова [1] та З. Кевечеш [4]. Хоча наше твердження про те, що представлення емоції інтересу є метафоричним, не суперечить загально-прийнятим положенням когнітивної лінгвістики, воно не отримало належного висвітлення в межах лінгвістичних досліджень. Лінгвісти, які займаються проблемами емоцій, надають перевагу дослідженню емоцій страху, радості, злості, здивування, суму [1; 4], тобто тим базовим емоціям, природа яких не викликає суперечок серед психологів щодо їх універсального характеру. Інтерес у такому разі залишається за межами досліджень, хоча й визнається багатьма однією з базових емоцій людини [2; 3], а роль інтересу й допитливості вважається ключовою в процесах повноцінної життєдіяльності людини. Тому, на нашу думку, є потреба дослідити емоції інтересу через концептуальні метафори, що дасть змогу довести її однозначну приналежність до базових емоцій.

Мета статті – окреслити спектр концептуальних метафор, які реалізуються в англійській мові на позначення емоції інтересу. Відповідно до мети чого ми досліджуємо мовні засоби (окремі ЛО, а також сталі словосполучення, ідіоми та прислів'я), що вживаються на позначення цієї емоції. Таким чином, для реалізації поставленої мети поставлено такі завдання:

- встановити корпус сталих виразів (ідіом, сталих словосполучень та прислів'їв), у яких представлено емоцію інтересу, здійснивши суцільну вибірку цих одиниць із словників синонімів та ідіом англійської мови;

- проаналізувати вибраний матеріал з точки зору концептуальних метафор, які містяться в основі цих виразів, відображають уявлення про інтерес у свідомості носіїв англійської мови та закріплені на рівні мовного узусу;

- узагальнити отримані дані.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В англійській мові використовується два ключові слова на позначення емоції інтересу – *interest* та *curiosity*. Дослідження відповідних статей у словниках синонімів [9; 11] та ідіом англійської мови [7; 8; 10], а також звернення до етимології ЛО, що входять до їх складу [6], дає змогу виокремити низку концептуальних метафор, які лежать в основі виразів на позначення цієї емоції в англійській мові. Здійснивши суцільну вибірку відповідних одиниць із вищеназваних словників, ми виявили корпус засобів на позначення емоції інтересу в англійській мові, в основі якого вичленили чотирнадцять концептуальних метафор: ІНТЕРЕС – ГАРЯЧА РІДИНА, ІНТЕРЕС – СПРАГА, ІНТЕРЕС – ЇЖА, ІНТЕРЕС – ГОЛОД, ІНТЕРЕС – ЕНЕРГЕТИЧНИЙ РЕСУРС, ІНТЕРЕС – ВОГОНЬ, ІНТЕРЕС – ЖИВА ІСТОТА, ІНТЕРЕС – ФІЗИЧНИЙ ВПЛИВ, ІНТЕРЕС – ВІЙНА, ІНТЕРЕС – ХВОРОБА, ІНТЕРЕС – ВЛАСНІСТЬ, ІНТЕРЕС – КОНТЕЙНЕР, ІНТЕРЕС – ГРА, ІНТЕРЕС – ДОРОГА.

За спостереженням Н. Арутюнової, всі емоції є рідинами, які наповнюють людське тіло. Розповсюдженість такого уявлення про емоції вона пояснює мінливою природою рідини, що відображає мінливість емоційного стану людини [1, 389–390]. У зв'язку з цим можна говорити, що ІНТЕРЕС – ГАРЯЧА РІДИНА. За цією ознакою інтенсивність інтересу може бути градуйованою, що проявляється у відносній температурі рідини. Вираз *to warm up* (потеплішати до чогось, тобто виявити певний інтерес) свідчить про невисокий ступінь інтенсивності емоції, у той час як *to keep the pot boiling* (підтримувати інтерес), *to be hot on something* (бути захопленим чимось), *hot and bothered* (сильно збуджений) передають високу інтенсивність інтересу. На протиположності інтересу, байдужість є холодною: *to leave someone cold*. А вираз *to go off the boil* означає «втратити інтерес».

Оскільки інтерес є рідиною, логічне існування концептуальної метафори ІНТЕРЕС – СПРАГА, адже брак води викликає відчуття спраги. Це можна простежити на таких прикладах: *thirst for knowledge* (спрага до знань), а речі, які викликають інтерес часто називають *juicy* (соковитими). Проте, уявлення про інтерес як спрагу є менш розповсюдженим, ніж про голод, про що свідчать нижченаведені приклади.

ІНТЕРЕС – ЇЖА. Важливість інтересу в житті людини метафорично порівнюється не лише з водою, а й з їжею. Інтерес часто асоціюється зі смаком до чогось або апетитом (*taste in, relish, gusto, appetite for*), що також є ілюстрацією цієї метафори. Цікава та пікантна інформація називається *spicy*,

а отримати її можна винюхуючи (*sniffing around*). Навчатися чогось недозволеного ще позначають виразом *to eat on the forbidden fruit* (біблейна розповідь про Єву, яка з'їла яблуко із забороненого дерева). А розважати гостей (під час обіду) цікавими розповідями має назву *to dine out on something*. Етимологія слова *to snoop* вказує на його первинне значення «їсти щось тайкома», а необмежений інтерес називають *insatiable curiosity* (ненаситна допитливість), де зв'язок з їжею очевидний. Загальновідоме прислів'я «*variety is the spice of life*», яке є яскравим прикладом цієї концептуальної метафори. На противагу «апетитному» характеру інтересу, нецікаве асоціюється з браком смакових якостей, несвіжістю: *dull, as dull as ditch-water, cut-and-dried* тощо.

Концептуальна метафора ІНТЕРЕС – ГОЛОД тісно пов'язана із попередньою: оскільки інтерес є їжею, то брак їжі викликає голод (*hungry for knowledge*), а задоволення інтересу є задоволенням голоду (*to whet one's appetite*). У зв'язку з цим стають зрозумілими й вирази *to lick/smack one's lips* (облизувати губи, смакувати щось), *to champ at the bit* (у першому значенні *champ* означає «чавкати»), які описують манеру поїдання чогось.

ІНТЕРЕС – ЕНЕРГЕТИЧНИЙ РЕСУРС. Вода та їжа також можуть об'єднуватися під загальною назвою енергетичні ресурси, хоча тут ми виокремлюємо цю метафору для позначення іншого ряду асоціацій, а саме зі струмом як одним із джерел енергії. Слова *to galvanize, to electrify, to quicken* вживаються на позначення сильного стимулювання інтересу, а слово *to foment*, що етимологічно мало значення «гріти», також пов'язане з енергією, хоча й іншою – вогню.

Ми відділяємо концептуальну метафору ІНТЕРЕС – ВОГОНЬ від попередньої через те, що в попередньому випадку ключовим для метафори є аспект енергії, а в цьому разі акцент робиться на температурі та горінні як таких. Ряд прикметників, які фігурують у сталих словосполученнях з іменником *interest*, позначають високий ступінь інтересу до чогось, зазвичай фанатичний, а тому такий, що сприймається негативно, містять у собі метафору вогню: *fervent, ardent, flaming, burning*, а також іменники, які функціонують самостійно: *fervour, ardour*. «Сильно зацікавитися чимось» можна буквально перекласти як «спалахнути» (*to catch fire*).

ІНТЕРЕС – ЖИВА ІСТОТА. У межах цієї концептуальної метафори інтерес постає як жива істота. Це можна проілюструвати дієсловами, які вживаються в сталих словосполученнях з іменником інтерес: *interest grows* (росте), *develops* (розвивається), *wanes* (зменшується, старіє), *dies* (помирає); *interest is aroused* (інтерес можна підняти), *awakened* (розбудити). Різновид цієї метафори ІНТЕРЕС – ПТАШКА яскраво представлений в англійських ідіомах на позначення інтересу: *culture vulture* (людина, яка цікавиться мистецтвом), *birds of feather flock together* (люди зі спільними інтересами тримаються разом), *to be a sticky beak* (лізти в чужі справи, буквально «сунути дзьоба»), *spread/stretch/try one's wings* (спробувати нове захоплення або розширити старе). Іноді трапляється також порівняння інтересу з твариною: *an eager beaver* (людина, яка працює із захопленням та ентузіазмом) та комахою: *a fly in amber* (цікавинка з минулого).

Сполучуваність слова *interest* вказує на досить розповсюджений характер метафори ІНТЕРЕС – ФІЗИЧНИЙ ВПЛИВ. Інтерес можна стимулювати – *stimulate* (етимологічно – вжалити), викликати – *pique* (етимологічно – вколоти), зачепити, зловити, втримати тощо: *move, touch, catch, grip, grab, seize, absorb, stir, hook, take, draw, fetch*. Цікаві речі можуть мати такі назви: *stirring, gripping, absorbing, drawing, pulling, taking, fetching* тощо.

Як різновид цієї групи сюди можна віднести концептуальну метафору ІНТЕРЕС – ВІЙНА, представлену такими прикладами: *capture, captivate* (захопити інтерес, а буквально – взяти в полон), *arrest interest* (буквально – затримувати), *to strike one's fancy* (сподобатись, буквально – вдарити), а також іменник *obsession* (нав'язливий інтерес), який етимологічно мав значення «облога».

Інтерес часто постає хворобою різного ступеня небезпеки, що відображає, у свою чергу, нагальність емоції інтересу. Незначний інтерес може бути описаний як свербіж (*itch*) або біль (*aching*). Інтерес вищої інтенсивності, який супроводжується значним хвилюванням, називають гарячкою (*fever pitch*). Інтерес, який несе загрозу для життя, представлений в англомовних ідіомах як смертельна небезпека: *dying to know; curiosity killed the cat*. На основі цих прикладів можна виокремити концептуальну метафору ІНТЕРЕС – ХВОРОБА.

На думку З. Кевечеша, будь-яка емоція може бути представлена в межах концептуальної метафори ЕМОЦІЯ – ВЛАСНІСТЬ [4, 36]. У вужчому значенні ми вживаємо її до емоції, яку ми досліджуємо, ІНТЕРЕС – ВЛАСНІСТЬ. Стосовно інтересу ця метафора може бути проілюстрована

насамперед стандартним прикладом: *to have interest in, to have curiosity about*. Проте сфера застосування цієї концептуальної метафори не обмежується кількома прикладами. Можна навести низку інших сталих виразів, які також побудовано на основі зазначеної метафори: *to take/ lose interest* (отримувати/ втрачати інтерес), *to share interest* (розділяти інтерес), *to show/ demonstrate interest* (демонструвати інтерес), *mutual/ common interest* (спільний інтерес), *lack of interest* (брак інтересу). Ця метафора також відображається в таких ідіомах: *not one's cup of tea* (не входить до кола чийось інтересів, буквально – не бути чийось чаєм), *to have a thing for something* (цікавитися чимось).

Ще одна з поширених концептуальних метафор на представлення емоцій, хоча й менш виражена щодо інтересу це ІНТЕРЕС – КОНТЕЙНЕР. Тіло людини виступає контейнером, який містить у собі різноманітні емоції, у тому числі й інтерес. Будучи зацікавленою чимось, людина «вбирає» його: *to take in something*; інтерес змушує нас здійснювати певні вчинки *in one's interest, out of curiosity*; він також змушує нас «пірнати» всередину цікавих для нас занять (*to be into something*). Коли емоція інтересу нас переповнює, вона ніби розриває нас зсередини: *bursting with curiosity*. Останнє можна пояснити тим, що інтерес існує в уявленні мовців як гаряча рідина, яка кипить у закритому контейнері.

Концептуальна метафора ІНТЕРЕС – ГРА найповніше представлена в англійських ідіомах, пов'язаних з інтересом, що, очевидно, відображає історичний зв'язок активних розваг та ігор з емоцією інтересу, яка виступає обов'язковою частиною життя. Наприклад, *to throw one's hat into the ring* (відкрито визнати власний інтерес в чомусь, зазвичай в участі в передвиборній кампанії); *a hobbyhorse* (улюблене заняття, хобі); *to play footsie with someone* (штовхати чийсь ноги під столом як знак загравання та флірту); *to play hard to get* (прикидатися незацікавленим у чомусь), складові елементи яких мають беззаперечний зв'язок із грою та розвагами. Ця метафора також відображена в етимології слова *to rouse*, початково воно вживалося на позначення діяльності мисливців, які починали полювання з биття по кущам та криків, які мали налякати й підняти здобич з її сховищ [5].

Метафора дороги традиційно наявна в уявленні про життя, хоча вона іноді використовується щодо емоції інтересу (очевидно як невід'ємної складової частини життєвого шляху кожної людини). Спектр виразів побудованих на метафорі ІНТЕРЕС – ДОРОГА, невеликий, проте не викликає жодних сумнівів. Наприклад, вираз *to be (right) up/ down one's alley/ street* має значення «належати до кола чийось інтересів»; *to beat a path to someone's door* – «поспішати встановити контакт з кимсь цікавим»; *to go the extra mile* – «робити більше, ніж від вас очікують завдяки наявності інтересу». Усі приклади, як і в попередньому випадку, також містять ЛО, пов'язані з ключовою метафорою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ми розглянули концептуальні метафори, які лежать в основі уявлень про емоцію інтересу в англійській мові. Знайшли чотирнадцять концептуальних метафор, що характеризуються різною частотою вживання та важливістю для представлення інтересу, але не претендуємо на вичерпність списку метафор. Проте, такий широкий спектр концептуальних метафор на представлення інтересу свідчить про важливість цієї емоції в житті людини, що й відображено в мисленні та закріплено у сталих словосполученнях, ідіомах та прислів'ях. Це дає нам змогу стверджувати, що інтерес, незважаючи на відсутність єдності поглядів науковців на це питання, виступає базовою емоцією людини, підтвердження чому можна знайти в мовному узусі.

У зв'язку з вищезазначеними фактами, видається доцільним більш глибоке дослідження різних аспектів емоції інтересу в межах лінгвістики, а також суміжних дисциплін, що дасть змогу краще зрозуміти природу цієї емоції та позбутися наявних щодо неї протиріч. Перспективним є дослідження емоції інтересу з прагматичної та комунікативної точки зору.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Метафора в языке чувств // Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – С. 385–402.
2. Изард Э. К. Психология эмоций / Кэррол Э. Изард. – СПб. : Изд-во «Питер», 1999. – 464 с.
3. Fredrickson B. The Broaden-and-Build Theory of Positive Emotions / Barbara Fredrickson // Phil. Trans. R. Soc. Lond. B. – 2004. – № 359. – P. 1367–1377.
4. Kövecses Z. Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling / Z. Kövecses. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 224 p.
5. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago ; L. : The University of Chicago Press, 2003. – 276 p.

6. Oxford Dictionary of English [Electronic resource]. – Mode of access : a : http://oxforddictionaries.com/.
7. Oxford Dictionary of Idioms / [ed. Judith Siefring]. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 340 p.
8. Renton N. E. *Metaphorically Speaking : a dictionary of 3800 picturesque idiomatic expressions* / N. E. Renton. – NY : Warner Books Edition, 1990. – 528 p.
9. Roget's Super Thesaurus / Marc McCutcheon. – [4th Edition] Cincinnati, Ohio : Writer's Digest Books, 2010. – 682 p.
10. Spears R. A. *NTC's Thematic Dictionary of American Idioms* / R. A. Spears. – Chicago : NTC/Contemporary Publishing Company, 1998. – 419 p.
11. Webster's New Dictionary of Synonyms. – Springfield, Massachusetts : Merriam-Webster Inc., 1984. – 909 p.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 811.111'42

А. П. Мартинюк – доктор філологічних наук,
професор кафедри теорії та практики перекладу
англійської мови Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Лінгвістична концептологія: методологічні платформи, методики аналізу, перспективи розвитку

*Роботу виконано на кафедрі теорії та практики
перекладу англійської мови ХНУ ім. В. Н. Каразіна*

У статті проаналізовано методологічні засади і методичні процедури основних напрямів дослідження концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці й окреслено перспективи дискурсивної концептології. Дискурсивна концептологія піддає критиці тлумачення концепту як ментальної репрезентації-віддзеркалення дійсності й обґрунтовує діяльнісне розуміння концепту як події наповнення мовного знака змістом у процесі дискурсивної взаємодії.

Ключові слова: концепт, мовний знак, дискурсивна взаємодія.

Мартинюк А. П. Лингвистическая концептология: методологические платформы, методики анализа, перспективы развития. В статье проанализированы методологические основы и методические процедуры основных направлений исследования концептов в современной когнитивной лингвистике, а также очерчены перспективы дискурсивной концептологии. Дискурсивная концептология подвергает критике представление о концепте как ментальной репрезентации-отражении действительности и обосновывает деятельностное понимание концепта как события наполнения языкового знака смыслом в процессе дискурсивного взаимодействия.

Ключевые слова: концепт, языковой знак, дискурсивное взаимодействие.

Martynuk A. P. Linguistic Conceptology: Methodological Grounds, Methods of Analysis, Perspectives of Development. The article presents the analysis of the methodology and methodic procedures of the main trends of concept research in contemporary cognitive science and outlines the perspectives of the discursive approach. This approach criticizes the view of a concept as a mental representation-reflection of reality and establishes the dynamic interpretation of a concept as the event of endowing a language sign with meaning in discursive interaction.

Key words: concept, language sign, discursive interaction.

Постановка наукової проблеми та її значення. В останні десятиліття в когнітивній лінгвістиці сформовано потужний концептологічний напрям, об'єктом дослідження якого є концепт як основна оперативна одиниця ментальних ресурсів людини, що забезпечує її розумово-мовленнєву діяльність.

Метою статті є аналіз методологічного підґрунтя й методичного інструментарію основних розгалужень сучасної концептології й окреслення наукових перспектив її розвитку.

Актуальність теми обумовлена потребою критичного осмислення методологічних засад різних напрямів концептуального аналізу, упорядкування термінологічного апарату та методичного інструментарію.